

DESTINUL UNEI BIBLIOTECI: BIBLIOTECA FAMILIEI MONICA LOVINESCU-VIRGIL IERUNCA

MESEȘAN (CHIȘ) ANARELA*

THE DESTINY OF A LIBRARY: MONICA LOVINESCU-VIRGIL IERUNCA' S LIBRARY.

ABSTRACT: *University of Oradea has received most of the library-archive in Paris, which belonged to Monica Lovinescu-Virgil Ierunca. The opening of the books, periodicals and records reached to the Oradea University Library, was made by Nicolae Manolescu, President of the Writers' Union of Romania, on May 8, 2010.*

The couple Monica Lovinescu-Virgil Ierunca was and is among the most respected personalities of Romanian exile during the communism Romanians known as "voices" from Europa libera. They became for many intellectuals and cultural landmark of the moral life of the country and in exile. Thus their personal library can be regarded as evidence of support for unemployed homeowners' Romanian political culture. Those valuable books honor University of Oradea Library through the documentary value and more.

KEYWORDS: *Exile, library-archive, communism, anti opposition culture in exile, Monica Lovinescu-Virgil Ierunca.*

REZUMAT: *Universitatea din Oradea a primit cea mai mare parte a bibliotecii-arhivă de la Paris, care a aparținut familiei Monica Lovinescu-Virgil Ierunca. Inaugurarea fondului de carte, periodice și discuri ajuns la Biblioteca Universității din Oradea a fost făcută de către Nicolae Manolescu, Președintele Uniunii Scriitorilor din România, la 8 mai 2010.*

Cuplul Monica Lovinescu-Virgil Ierunca au fost și sunt printre cele mai respectate personalități ale exilului românesc din perioada comunistă, cunoscute românilor ca „vocale” de la Europa Liberă. Aceștia devenind pentru mulți intelectuali, reper al vieții morale și culturale din țară și din exil. Biblioteca lor personală poate fi considerată o dovadă a sprijinului acordat de proprietari culturii române neangajate politic. Acest fond de lucrări face cinste Bibliotecii Universității din Oradea, prin valoarea sa documentară și nu numai.

CUVINTE-CHEIE: *Exil, biblioteca-arhivă, comunism, opoziție anticomunistă, cultura în exil, familia Monica Lovinescu-Virgil Ierunca*

Biblioteca Universității din Oradea a avut oportunitatea de a primi un fond de carte, periodice și discuri, prețios, ajuns la Oradea în 28 aprilie 2010¹. Un cadou făcut parcă, cu ocazia deschiderii noului sediu al bibliotecii, la 8 mai 2010². Este vorba despre **Biblioteca personală de la Paris a familiei Monica Lovinescu-Virgil Ierunca**, într-o proporție foarte mare. Inaugurarea noii case a bibliotecii-arhivă care a aparținut acestui cuplu a fost făcută de către academicianul Nicolae Manolescu, Președintele Uniunii Scriitorilor din România, alături de alte personalități academice, culturale și ale diplomației românești,

* Doctorand la Universitatea din Oradea, Școala Doctorală în Istorie. Adresa e-mail: chisanarela@yahoo.com

¹ <http://www.evz.ro/biblioteca-monica-lovinescu-la-universitatea-din-oradea-893502.html> (consultat în 05.08.2014)

² <http://www.agerpres.ro/cultura/2010/05/08/biblioteca-monica-lovinescu-virgil-ierunca-inaugurata-de-nicolae-manolescu-la-oradea-17-07-34> (consultat în 05.08.2014), conform afirmațiilor rectorului Universității din Oradea Cornel Antal, cu ocazia inaugurării noului sediu al Bibliotecii Universitare din Oradea, această colecție este deosebit de importantă deoarece reprezintă „diamantul strălucitor al unei clădiri minunate, noua bibliotecă universitară”, care și-a deschis cu acest prilej, porțile „cum nu se poate mai fericit“

precum prof. univ. Ecaterina Andronescu, președintele Consiliului Național al Rectorilor, Lilian Zamfiroiu, ministru-consilier în cadrul Delegației României la UNESCO, Anton Hader, președintele Federației „Alma Mater”, secretarul de stat Vasile Timiș din Ministerul Culturii și alții.

Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au fost și sunt printre cele mai respectate personalități ale exilului românesc din perioada comunistă, cunoscute românilor ca „vocale” de la *Europa Liberă*.

Monica Lovinescu, cea mai importantă voce feminină a exilului românesc, a fost jurnalistă, critic literar, eseist, traducător și memorialist. S-a născut la 19 noiembrie 1923, în București, fiind fiica criticului literar Eugen Lovinescu și a Ecaterinei Bălăcioiu-Lovinescu și a trecut în eternitate la 20 aprilie 2008 la Paris. După instaurarea regimului comunist în România, în septembrie 1947, pleacă la Paris ca bursieră a statului francez, iar imediat după abdicarea forțată a Regelui Mihai I, cere azil politic în Franța și îl obține. În exil semnează capitolul despre teatrul românesc în *Histoire du spectacle* (Encyclopédie de la Pléiade, Gallimard). Traduce câteva cărți din românește, sub pseudonimul Monique Saint-Côme și Claude Pascal. Colaborează la revistele³ editate de românii din exil. Din 1962 va lucra până în 1992, la postul de radio *Europa Liberă*, unde are emisiuni săptămânale și anume cronică de carte de la *Actualitatea culturală românească* precum și *Teze și antiteze la Paris*.

Virgil Ierunca (Virgil Untaru) a fost critic literar, eseist, memorialist, editor și poet român. S-a născut la 16 august 1920 și a trecut în veșnicie la 28 septembrie 2006, la Paris. A fost căsătorit cu Monica Lovinescu din 1952⁴. A plecat din țară în 1947, primind o bursă și s-a stabilit la Paris, unde a editat mai multe reviste literare sau cu tentă politică în limba română, a elaborat articole sau capitole despre cultura română în enciclopedii și dicționare din Franța și Germania.

Părerile intelectualilor români despre cuplul Monica Lovinescu-Virgil Ierunca și ceea ce au realizat aceștia pentru românii de pretutindeni, sunt în cea mai mare parte de apreciere.

Vladimir Tismăneanu îi consideră „cel mai onest și demn cuplu al culturii românești dintotdeauna”⁵ spunând despre Monica Lovinescu că „a fost cea mai rafinată cunoscătoare, exegetă, analistă a fenomenului comunist. A pledat ca nimeni altcineva pentru demontarea și demistificarea pretențiilor ideologice ale totalitarismului comunist”⁶, iar Gabriel Liiceanu îi numește drept „gropari ai comunismului”⁷, afirmând despre Virgil Ierunca că parcă ar fi realizat o tehnică de „a trage în țeapă”, în cuvinte, pentru cei care au „prostituat cuvintele”⁸.

Statul român și-a exprimat oficial aprecierea prin Mesajul președintelui României, adresat Parlamentului cu prilejul prezentării *Raportului Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România*, prin care este condamnat regimul comunist, în care președintele țării afirmă „[...] Radio <Europa Liberă> a fost într-adevăr ceea ce s-a dorit a fi: ziarul vorbit al românilor de pretutindeni. [...] Îi elogiez pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca, cei care, exilându-se fizic, au continuat să trăiască zi de zi pentru poporul român, ținând trează, prin emisiunile lor de neuitat de la <Europa Liberă>, conștiința morală a românilor”⁹.

Credem că hotărârea acestora de a pleca în străinătate și mai apoi de a rămâne acolo, a fost un câștig pentru românii de bună credință. Deoarece din Paris, de departe din punct de vedere geografic, au fost aproape de România prin scrierile lor în publicațiile literare ale românilor din străinătate și mai ales pe calea undelor, prin emisiunile de la Europa Liberă. Și au putut face o critică obiectivă, necenzurată atât scrierilor literare publicate în țară sau în diaspora cât și regimului comunist din România, într-o vreme când libera exprimare în țară nu exista.

³ *Luceafărul, Caiete de dor, Ființa românească, Ethos, Contrapunct, Dialog, etc.*

⁴ Manolescu, 2010, p. 401

⁵ Tismăneanu, 2002, p. 279

⁶ Tismăneanu, 2008 p. 5

⁷ Liiceanu, 2006, p. 121

⁸ Meseșan, 2012, p. 188

⁹ Tismăneanu, 2007, p. 15

Considerăm că familia Monica Lovinescu-Virgil Ierunca a devenit unul dintre reperele vieții morale și culturale din țară și chiar din diaspora. Ei au fost, printre cei mai marcanți opozanți din exil ai regimului totalitar comunist din patrie și ale instituțiilor sale represive, percepute ca distrugătoare de vieți și destine. Iar prezența unuia dintre cele mai valoroase fonduri de carte și periodice din exilul românesc, și anume biblioteca acestora, în nord-vestul României, în Biblioteca Universității din Oradea, este o onoare și o mare responsabilitate.

Monica Lovinescu notează în jurnalul¹⁰ său, în noiembrie 1983, despre imensa bibliotecă a familiei și spune că „Ce-ar trebui în casa asta este un arhivar. [...] Dar cum să găsești așa ceva și mai ales de unde să afle Virgil timpul să se ocupe de el? Suntem acoperiți de cărți, ziare, manuscrise, arhive (garajul e plin) ca locatarul din Ionescu de mobile. Fără perspectiva vreunei ameliorări.” Situația s-a „agravat” chiar, deoarece din 1983 numărul cărților primite sau achiziționate de familia Ierunca a crescut substanțial, după cum reiese din cercetările noastre privind existența unor cărți cu ani de apariție ulterioari anului 1983.

Soarta bibliotecii personale de la Paris, ne putem da seama, a preocupat-o permanent pe Monica Lovinescu atât înainte de decembrie 1989 cât și după aceea. Astfel tot în propriul său *Jurnal: 1985–1988* fondul de carte este amintit de mai multe ori, evidențiind importanța destinului acestuia pentru familia Ierunca. Într-o însemnare¹¹ din *Jurnal*, din 4 august 1985, doamna Lovinescu precizează despre faptul că Virgil, care a fost singurul care a suferit de pe urma zugrăvirii din casă, a fost recompensat cu o scară comodă care i-a pus la dispoziție și podul pentru arhivă, după ce, garajul și pivnița sunt deja pline¹². Situația viitoare a bibliotecii a fost discutată de Monica Lovinescu în mai multe rânduri și după căderea comunismului din România. Din *Jurnalul* său aflăm că în anul 2000, într-o discuție avută cu domnul Gabriel Liiceanu despre viitorul Casei Muzeu «Eugen Lovinescu» este menționat și faptul că apartamentul este gata renovat, că se vor pune în curând rafturile și „trebuie să începem a ne gândi la transportul cărților. Pentru octombrie”¹³.

Pentru a evidenția încă odată însemnătatea bibliotecii familiei Monica Lovinescu – Virgil Ierunca, inclusiv pentru autoritățile din România, înainte de evenimentele din decembrie 1989, amintim o notă informativă a Consiliului Securității Statului, Inspectoratul de Securitate al județului Cluj, din decembrie 1970, în care se afirmă că „Ierunca, ... a spus că dorește să vină în țară și să doneze biblioteca sa Academiei Române. [...] Ierunca este dispus să-și dea biblioteca. Acesta e un lucru mare”¹⁴.

Destinul lucrărilor adunate de-a lungul vieții de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, prezente în biblioteca acestora de la Paris, însă a fost altul, după cum știm azi, acestea au fost donate, după trecerea în eternitate a celor doi proprietari, statului român și împărțite de executorii testamentari Gabriel Liiceanu și Mihnea Berindei astfel: cea mai mare parte a cărților se găsește în nord-vestul țării, la **Biblioteca Universității din Oradea**, un număr aproximativ de 8000 de volume, 5300 de periodice și 1250 de discuri. O altă, parte aproximativ 1250 de cărți valoroase, majoritatea cu dedicații, este la sediul **Uniunii Scriitorilor**, din București, 1500 de volume, cele mai multe scrise în limba franceză, se află la **Biblioteca Facultății de Științe Politice din București**, o altă fracțiune, în special discuri, la Colegiul “Noua Europă”, alta, mult mai mică, în special cărți de filozofie, la **Fundația Lovinescu din București**¹⁵ și probabil unele cărți, periodice, discuri, corespondență, notițe, etc., în număr mic, în biblioteci personale ale apropiaților familiei Monica Lovinescu – Virgil Ierunca.

Documentele și manuscrisele din arhiva privată a acestor oameni de cultură și luptători pentru dreptate, în România comunistă, au fost donate de Fundația Humanitas Aqua Forte la 6 septembrie 2011 Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoriei Exilului Românesc¹⁶.

¹⁰ Lovinescu, 2010, p. 110

¹¹ *Ibidem*, p. 160

¹² Lovinescu, 2002, p. 52

¹³ Lovinescu, 2010, p. 515

¹⁴ ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. I 6376, vol. 2, filele 26–27

¹⁵ Înființată în fostul apartament al familiei Lovinescu

¹⁶ www.crimelcomunismului.ro

Alături de alte acțiuni desfășurate de acești însemnați opozanți din exil ai regimului totalitar din patrie, biblioteca personală de la Paris poate fi considerată o dovadă a sprijinului, acordat de proprietari culturii române neangajate politic, a intelectualilor români din toate colțurile lumii, cu precădere însă a celor din țară. Fondul de lucrări și însemnări, poate fi privit ca un imens document, dar și ca o parte a personalității acelora care l-au adunat de-a lungul vieții lor, fiind valoros pentru că acesta conturează într-o anumită manieră caracterul, dorințele și aspirațiile acestor oameni. După părerea noastră, biblioteca familiei Ierunca poate fi socotită o imensă carte deschisă pregătită să fie cercetată.

Valoarea bibliotecii, pe lângă cea sentimentală, este dată și de faptul că multe din cărțile aflate în ea sunt lucrări însemnate, inedite și rare, mai ales cărțile tipărite în perioada de dinaintea venirii la putere a comuniștilor sau a celor editate în perioada comunistă în exil. Fiind împotriva regimului comunist, acestea din urmă au fost scoase în tiraje limitate și au fost interzise în România înainte de decembrie 1989. Cuprinde cărți și periodice, cu dedicații și însemnări de la diverse personalități, în general de la autori, apărute atât înainte de revoluție cât și după recăștigarea libertății de exprimare. Găsim aici multe din volumele tipărite în țară în perioada comunistă, lucrări, despre care și-au exprimat părerile în emisiunile de la postul de radio *Europa Liberă* sau în periodicele din diaspora, criticii literari Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Există și cărți editate în România sau în străinătate după revoluție, mai ales de literatura dar și din rândul acelora care condamnă comunismul sau cele memorialistice.

Autori care într-o proporție mare au ales calea exilului din diferite motive, care fac parte din generații diferite, din perioade diferite ale plecării din țara mamă, răspândiți în toate colțurile lumii, se întâlnesc, prin intermediul operelor lor, în casa și biblioteca familiei Virgil Ierunca-Monica Lovinescu. Cărțile românilor editate în afara țării, prezente în biblioteca acestor personalități ale exilului, sunt în marea lor majoritate strigate de ajutor către Occident, pentru susținerea cauzei românilor aflați sub dictatura comunistă. Alături de alte acțiuni ale românilor din diaspora, editarea acestor lucrări, în mare majoritate în limba română și înfățișând situația din țară, demonstrează că autorii lor s-au gândit la românii de dincoace de *Cortina de Fier*.

Lucrările care au fost identificate în fondul de carte al acestei familii sunt în majoritate din domeniile: literatură (memorialistică, corespondență, proză, poezii), critică literară, istorie, filozofie, artă, folclor, sociologie, politică, biblioteconomie. Cărțile editate în exil sunt în mare parte în limba română, mai ales acelea de istorie și memorialistică.

Volumele tipărite de către românii din diaspora, cercetate de noi, existente în acest fond aflat în Biblioteca Universității din Oradea, este de aproximativ 800 de titluri din cele 8000 de volume. Cele mai multe cărți publicate în țările occidentale sunt din Franța, aproximativ 346 de volume, marea lor majoritate fiind scrise în limba franceză. Spania este cea de a doua țară din punct de vedere al numărului cărților apărute în vest, aici au fost tipărite un număr aproximativ de 104 lucrări, marea lor majoritate fiind în limba română. O a treia țară ca mărime a numărului de cărți editate, este Germania cu aproximativ 76 de titluri, în marea lor majoritate scrise în limba română. Urmează Italia apoi Statele Unite ale Americi. Există în biblioteca cuplului Monica Lovinescu-Virgil Ierunca unități de bibliotecă editate și în alte state precum: Anglia, Argentina, Austria, Belgia, Brazilia, Canada, Chile, Danemarca, Elveția, Grecia, Hawaii, India, Israel, Mexic, Monaco, Portugalia, Serbia, Suedia, Tenerife, Uruguay¹⁷.

Sperăm că acest fond, alături de celelalte colecții speciale (carte rară, carte de patrimoniu, alte donații precum Biblioteca personală a Profesorului Mircea Zăciu) care se găsesc în Biblioteca Universității din Oradea să fie tratate și conservate, pentru a se menține într-o stare bună. **Ele fac cinste și în același timp ridică prestigiul Bibliotecii Universității din Oradea, prin valoarea documentară și nu numai, a materialului de cercetat.**

¹⁷ Chiș, 2013, p. 111

BIBLIOGRAFIE

Documente de arhivă:

ACNSAS – Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Informativ, dosar nr. I 6376, vol. 2

Carte:

- Chiș, 2013 – Anarela Chiș, „Activitatea editorială a exilului românesc oglindită în fondul de carte al familiei Monica Lovinescu-Virgil Ierunca. Cărțile editate în Germania”, în *Istorie, tradiții, destine*, Oradea, Editura Universității din Oradea, 2013
- Liiceanu, 2006 – Gabriel Liiceanu, *Declarație de iubire*, (ediția a V-a), București, Editura Humanitas, 2006
- Lovinescu, 2002 – Monica Lovinescu, *Jurnal: 1985–1988*, București, Editura Humanitas, 2002
- Lovinescu, 2008 – Monica Lovinescu, *Etica neuitării: eseuri politico-istorice*, București, Editura Humanitas, 2008
- Lovinescu, 2010 – Monica Lovinescu, *Jurnal esențial*, București, Editura Humanitas, 2010
- Manolescu, 2010 – Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc: 1945–1989*, (editia a II-a), București, Editura Compania, 2010, p. 401
- Meseșan, 2012 – Anarela Meseșan, „Exilul cultural românesc în perioada regimului comunist. Cazul Virgil Ierunca”, în *Instituții și locuri, oameni și fapte din istoria românilor: sesiunea științifică a doctoranzilor în istorie*, Coordonator: Ion Zăineanu, Oradea, Editura Muzeului Tarii Crișurilor, 2012
- Tismăneanu, 2005 – Vladimir Tismăneanu, „Virgil Ierunca și onoarea culturii române”, în *Scrisori din Washington: reflecții despre secolul douăzeci*, Iași, Editura Polirom, 2002
- Tismăneanu, 2007 – Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România: raport final, editori: Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007
- Tismăneanu, 2008 – Vladimir Tismăneanu, *Etica neuitării: eseuri politico-istorice*, București, Editura Humanitas, 2008

Surse WEB:

- <http://www.agerpres.ro/cultura/2010/05/08/biblioteca-monica-lovinescu-virgil-ierunca-inaugurata-de-nicolae-manolescu-la-oradea-17-07-34> (consultat în 05.08.2014)
- <http://www.evz.ro/biblioteca-monica-lovinescu-la-universitatea-din-oradea-893502.html> (consultat în 05.08.2014)
- www.crimelecomunismului.ro